

Neven Bradić (gl. ur.) i Ljerka Jovanov (ur.),
Zajedno. Tekstovi o kontemplaciji i mistici, br. 1:
Međureligijski dijalog. Kršćanstvo i dalekoistočne
religije – susret s hinduizmom, 2013, 50 str.; br. 2:
Međureligijski dijalog. Kršćanstvo i dalekoistočne
religije – susret s budizmom, 2014, 54 str.; br. 3:
Sophia Perennis. Bezvremena mudrost mistične
duhovnosti, 2015, 78 str.

Ivan Supičić

supicic.ivan@gmail.com

Premda ova novopokrenuta publikacija nosi u svojem podnaslovu riječ *tekstovi*, ona ne donosi samo izvorne tekstove i citate pojedinih autora koje se predstavlja nego i informativne i kritičke članke koji se tiču tema koje obrađuje. A to je čini pravim i potpunim časopisom. Tako je i uređena. Grafički moderno opremljena u formatu A4, od 3. broja i s fotoportretima autora o kojima je riječ, popraćena mnogobrojnim, grafički reljefno i atraktivno prikazanim citatima autorskih tekstova koji privlače pozornost čitatelja, ona međutim predstavlja novost po nečemu posve drugom.

Na nesumnjivu tragu Deklaracije o odnosu Crkve prema nekršćanskim religijama *Nostra aetate*,¹ časopis *Zajedno* je u nas novost ne samo po tematici koju obrađuje nego i po opsežnosti te obradbe i širini duha s kojima joj pristupa. Deklaracija, koju je prihvatio Drugi vatikanski sabor, izričito je jasno i snažno istaknula da Crkva:

»osuđuje svaku diskriminaciju ili zlostavljanje ljudi, koje se provodi zbog rase ili boje, društvenoga položaja ili religije, kao protivne Kristovu duhu«;² »stoga opominje svoju djecu da razborito i s ljubavlju putem razgovora i suradnje sa sljedbenicima ostalih religija, svjedočeći kršćansku vjeru i život, priznaju, čuvaju i promiču ona duhovna i ćudoredna dobra i one društveno-kulturalne vrednote koje se kod njih nalaze«;³ »u svojoj zadaći da promiče jedinstvo i ljubav među ljudima, dapače i među narodima, prije svega svraća pozornost na ono

¹ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2008, 391-399.

² *Isto*, 398.

³ *Isto*, 394.

što je ljudima zajedničko i što ih vodi k međusobnom zajedništvu.«⁴ »Tako u hinduizmu ljudi istražuju i izražavaju božanski misterij... te traže oslobođenje od tjeskobe naše egzistencije, bilo u oblicima asketskoga života, bilo dubokim razmatranjem, bilo utjecanjem Bogu u ljubavi i pouzdanju. U budizmu se, već prema njegovim različitim oblicima, priznaje korjenita nedostatnost ovog promjenjivog svijeta te se naučava put kojim će ljudi... postići stanje savršenog oslobođenja ili će uspjeti, svojim vlastitim snagama ili višnjom moći, doprijeti do vrhunskoga rasvjetljenja. Tako i ostale religije širom svijeta nastoje različitim načinima priteći u pomoć nemiru ljudskog srca...«⁵ »Katolička crkva ne odbacuje ništa što u tim religijama ima istinita i sveta. S iskrenim poštovanjem promatra načine djelovanja i življenja, zapovijedi i nauke koji, premda se umnogome razlikuju od onoga što ona sama drži i predlaže, ipak nerijetko odražavaju zraku one Istine koja prosvjetljuje sve ljude.«⁶

Ovo se sve dakako osobito tiče i muslimana i Židova, kao što se to u daljnjem tekstu Deklaracije snažno kaže i obrazlaže.

Budući da smo ovo iznijeli baš na samome početku, nismo to učinili bez razloga. Naša nažalost u mnogočemu skućena sredina uska duha i među »običnim« kršćanima i među klerom često je daleko od toga da bi vidjela i prihvatila realnost drugih religija onako kako je vidi Katolička crkva u svojim produhovljenim i prosvijetljenim vrhovima i najvrednijim ljudima te službenim dokumentima: onako kako jasno i nedvosmisleno glasi njezin istinski nauk na tragu samoga Krista. Mnogi kršćani slabo poznaju kršćanstvo, Evandjelje i Krista u njihovoj biti. Hvataju se nekih njihovih često sporednih, čak deformiranih ili lažnih, krivih aspekata i imaju s autentičnim kršćanskim stajalištima nespojiva i uskogrudna ili pak jednostavno nikakva mišljenja. To je napose očito u takozvanome fundamentalizmu, integrizmu i »političkom katolicizmu«. Tako usmjerenim i uspavanim (pseudo)kršćanima, dalekima od pravoga nauka Crkve i Drugoga vatikanskog koncila, spominjanje drugih religija, njihovo poštivanje, uvažavanje i proučavanje više je razlog za alarm, osjećaj ugroženosti i strah ili sumnjičenje negoli poziv na dijalog i ljubav. Takav stav nema ništa zajedničkog s kršćanstvom, koje ne počiva na strahu, nepovjerenju i isključivosti. Takav nije kršćanski identitet. On je u univerzalnoj ljubavi prema svima, u prihvaćanju svega dobrog kod drugih kao i kod sebe, u traženju dubljih ljudskih korijena, zajedničkih svim ljudima. Nije tu riječ o nekom nemogućem religijskom sinkretizmu ni o spajanju nespojivog nego o traženju, otkrivanju i poštovanju svega dobrog, istinitog i svetog kod svih i svakoga.

Eto, pojava časopisa *Zajedno* na takvu je tragu novost u našoj hrvatskoj periodici nakon ugašene specijalizirane periodičke publikacije *Jeka tišine* koja je izlazila u vrlo maloj nakladi. Izdavač časopisa je Centar duhovnih putova »Kontemplacija i mistika« iz Zagreba. Naslov časopisa pak kaže dvije stvari: da

⁴ *Isto*, 391.

⁵ *Isto*, 393.

⁶ *Isto*, 393-394.

je na duhovnim putovima moguće ići *zajedno* i da se u tome može biti *za jedno*. A to jedno je sâm Bog. Znamo uostalom iz Ivanova evanđelja kako je Krist molio Oca da svi u njima budu *jedno*: sve čovječanstvo, za koje je Krist i došao na ovaj svijet da bi za nj dao svoj život i podnio svoju krajnju otkupiteljsku žrtvu za spas svih ljudi.

Prvi broj časopisa posvećen je hinduizmu i dijalogu s njim. Između više vrijednih priloga spomenimo one Nevena Bradića, koji obrađuje vrlo informativno tu temu. On piše krajnje živo i zanimljivo u posebnim priložima i o benediktincima Henrijju Le Sauxu (1910-1973) i Bedeu Griffithsu (1906-1993), koji su pošli u Indiju i tamo povelili dijalog s hindusima, upoznali njihovo duhovno iskustvo i proživjeli ga i u toj zemlji na kraju umrli. Njihov susret s hinduizmom i njegovom duhovnošću obilježio im je i produbio čitav život. Ostavši vjerni svojoj Crkvi i redu, jedan su i drugi ponijeli iz tog dubokog i nadasve plodnog susreta još plodnije i dalekosežnije duhovno iskustvo svoga vlastita kršćanskog vjerovanja. Opisujući njihov uzbudljiv život, duhovni put i susrete u Indiji kroz niz događaja i u članku citiranih misli Le Sauxa i Griffithsa, Bradić daje izvrstan uvod za razumijevanje njihova duhovnog poslanja i doprinosa dijalogu između kršćanstva i hinduizma. Upravo je impresivno kakve to perspektive donosi i koliko proširuje duhovne horizonte međusobne ljubavi i razumijevanja među ljudima dalekih kultura i različitih vjerovanja, ali tako sličnih važnih duhovnih korijena i traženja Boga.

Od ostalih članaka napose je vrijedan onaj iz pera Ljerke Jovanov o Anthonyju de Mellu (1931-1987), isusovcu, duhovnom učitelju i od Indije do Sjeverne Amerike poznatom duhovnom pratitelju i predavaču kojega su diljem svijeta čule i tisuće ljudi upoznale i čitale njegove knjige. Znatno je njihov broj preveden i objavljen na hrvatskome od strane više raznih izdavača, od kojih je glavni Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove u Zagrebu. Životnost, privlačnost i psihološko-duhovna snaga tih manjih knjižica i većih djela bile su tolike da su i u Hrvatskoj bile rasprodane. Svježina i izvornost duhovne misli Anthonyja de Mella najbolji su dokaz njezine iskrenosti i snage kojima je ta misao osvojila tolike duše. Ono što čini njezinu posebnu vrijednost i draž je jednostavno i razumljivo spajanje psihološke i duhovne sastavnice u pristupu čovjeku. Jasno ih razlikujući i ne pripisujući jednoj moći koje ima druga, niti ih uzajamno nadomještavajući, de Mello je uspio samo duboko pogoditi srce i dušu suvremenog čovjeka u njegovim duhovnim i psihološkim potrebama.

Žalosno je, međutim, to što čak ni neki od kojih bi se to najmanje očekivalo nisu znali razlikovati te dvije razine u de Mellovu učenju, kao što pogotovo nisu bili u stanju razlikovati religijsku i duhovnu razinu. Upravo suprotno onome što je pisano u *Nostra aetate*, miješajući ih i brkajući, nisu pridonijeli onom poštovanju vjerovanja nekršćanskih religija (i kojih je ponešto bilo u de Mellovim idejama iz kasnije faze njegova života) na koje je pozivao Drugi vatikanski sabor. Globalne osude kojima je bio izložen de Mello bile su nezaslužene premda se ni

pisac ovih redaka ne bi složio s nespretnim izričajem ili neprihvatljivim te manje prihvatljivim formulacijama nekih njegovih misli koje zadiru u religijsko-dogmatsko područje (koje treba jasno razlikovati od šireg, duhovnog). Zasluga je uostalom Ljerke Jovanov što je donijela i dragocjene podatke o izvornosti odnosno neautentičnosti pojedinih autorovih djela (čiji točan popis navodi), koja su se pripisivala de Mellu i u kojima je moglo biti takvih spornih elemenata. Neki su naime tekstovi bili objavljeni pod njegovim imenom, a da za života to čak ni on sâm – kako se čini – nije znao, a drugi pak i posthumno. Objavili su ih neki njegovi slušatelji, koji su ih bilježili i snimali njegova predavanja.

Od ostalih tekstova spomenimo još onaj o velikom indijsko-katalonskom misliocu i teologu svjetskoga glasa, svećeniku Raimonu Panikkaru (1918-2010), autoru desetaka knjiga i predavaču na nizu najvećih svjetskih sveučilišta, koji je u svojoj religioznoj misli i duhovnosti snažno i duboko povezo mnoge elemente svoje indijske kulture i filozofije te zapadne tradicije. Autor je toga članka Joseph Prabhu. Od tolikih kapitalnih djela R. Panikkara u nas su prevedene samo dvije omanje knjižice.

Drugi broj časopisa obrađuje međureligijski dijalog kršćanstva s budizmom. Autor mu je, kao u prvome broju za hinduizam, Neven Bradić. Sa sličnom akribijom i dobrim poznavanjem predmeta on posebno govori o susretu sa zen-budizmom. Zenu je uostalom ovaj broj osobito posvećen, napose u dvama člancima o zenu i zen meditacijskoj praksi za kršćane o kojima piše isusovac Hugo Enomya-Lassalle, koji je za svoga dugog boravka u Japanu bio u toj zemlji neko vrijeme superior u svome redu. Postoji doduše izvjesna nejasnoća o tome tko je zapravo autor prvoga od tih dvaju članaka jer se čini kao da to nije Lassalle, s obzirom na to da se o njemu i o njegovu životu govori u trećem licu, a tekst je priredila i s njemačkog prevela Ljerka Jovanov. Bradić je pak svoj članak protkao citatima ranih kršćanskih otaca u možebitnoj namjeri da pokaže njihovu blizinu s drugim duhovnostima, ali i njihovu aktualnost još i danas. To su uz ostale Evagrije Pontski, Maksim Ispovjedalac, Ivan Klimak i Talasije Libijski. Vrijedno je spomenuti i tekstove benediktinca Willigisa Jägera koji je proveo znatno vrijeme u Japanu i aktivno se bavio zenom. Njegov članak o zenu nosi naslov »Kako je zen promijenio moje razumijevanje samoga sebe kao kršćanina«, a drugi »Religija je život, a život religija«. Tekst koji govori o Thomasu Mertonu (1915-1968) kao o pioniru međureligijskog dijaloga priredila je i prevela s engleskog Ljerka Jovanov, a članak samoga Mertona »Pogled jednog kršćanina na zen« prevela je Martina Ožanić. Svi su ti tekstovi itekako vrijedni pozornosti i objavljeni ovako na okupu relativna su novost u nas. Omogućuju naime uvid u spomenutu problematiku poput nekog živog mozaika, bogatog činjenicama i izborom tekstova s bio-bibliografskim podacima o autorima. To vrijedi i za tekst o Thomasu Keatingu u prezentaciji i prijevodu Nevena Bradića. Više je Keatingovih kao i Mertonovih knjiga uostalom objavljeno na hrvatskom jeziku u izdanju nekoliko izdavača iz Zagreba i Mostara. Što se pak tiče tehnič-

ke obradbe ovoga broja časopisa, slično kao i prvoga, uz njezinu već spomenutu modernost i privlačnost, mogle bi se navesti i neke manje nedosljednosti i nedostaci koji su, međutim, jedva vrijedni spomena i koje će urednici zasigurno u idućim brojevima izbjeći.

Treći broj se bavi »Sophiom perennis – bezvremenom mudrošću mistične duhovnosti za 21. stoljeće« kako mu glasi opći naslov. Za tako široku temu urednici su se odlučili na kraće priloge s posebnim obzirom na to što su htjeli obuhvatiti veći broj autora, o kojima donose temeljne biografske i bibliografske podatke. Ima ih toliko da ih ne možemo ni nabrojiti. Ovaj broj donekle odstupa od čvršće, jedinstvenije koncepcije prvih dvaju. Primjetna je i veća raznolikost tematike unutar cjeline. Broj tekstova Nevena Bradića u ovome je broju još dominantniji, u čemu se očituje ne samo njegov autorski nego i znatan urednički doprinos. To su: »Kratak uvod u perenijalnu filozofiju«, »Aldous Huxley, populariziranje perenijalne filozofije«, »Različita viđenja perenijalne mudrosti u okrilju kršćanske tradicije mistične duhovnosti u 20. i 21. stoljeću«, »Evolucijski panenteizam Davida Steindl-Rasta, Matthewa Foxa i Marijana Jurčevića«, »Paul Smith, integralno kršćanstvo« i »Mistično srce Waynea Teasdalea«. Već ovi samo nabrojani tekstovi dovoljno govore ne jedino o širini tematike unutar odabrane cjeline nego i o znatnosti priprema kojima su se urednici i njihovi suradnici morali posvetiti da bi mogli proučiti i prezentirati sve te sadržaje.

Vrijedni su spomena i doprinosi Jagora Bučana »U znaku Jednog, prikaz perenijalne misli« i »Béla Hamvas u vidokrugu perenijalne misli«, te osobito njegov članak o nažalost premalo poznatom i uvaženom hrvatskom filozofu Marijanu Cipri (1940-2008), kojemu nije nedostajala crta genijalnosti i dubina izvorne filozofske i duhovne misli. O temeljnoj okvirnoj tematici broja od inozemnih autora još pišu René Guénon, Ananda Coomaraswamy i Ken Wilber. Franz Nikolaus Müller autor je tekstova o značenju riječi »Bog« izvan svih riječi i slika te o kontemplativnoj liniji Willigisa Jägera »Oblak neznanja«, koja nosi ime prema naslovu poznate knjige svjetske glasovitosti anonimnog autora iz 14. stoljeća, prevedene i na hrvatski, koja je svojevrsni priručnik ili uvod u praksu kontemplacije.

Pojava se časopisa *Zajedno* može samo pozdraviti i to ne iz nekih banalnih ili površnih razloga poput onih koji bi se zaustavili na »novosti« ili dosadašnjoj maloj zastupljenosti obrađivanja takve problematike u Hrvatskoj. Riječ je o nečem daleko dubljem, a to su bitna važnost i središnja utemeljenost zalaženja na njezino područje. Ako je vjerovati riječi Karla Rahnera kako će kršćanin budućnosti biti mistik ili ga neće biti, što znači da se od našega vremena i onoga pred kojim stojimo traže dublji uroni i autentičnije življenje duhovnosti i religije od sadašnjih eda bi bile vjerodostojne i zbiljski osvajale ljudska srca, poniranje u problematiku kojom se želi baviti ovaj časopis je od najviše, temeljne važnosti. Ali jedino pod uvjetom da to ne ostane na mentalnoj, cerebralnoj, racionalnoj razini spoznavanja nego da postupno dovede i do stvarnog življenja duhovnog,

da se vine od uma do srca i duha. A to je silan program cijelog života koji traži vrhunske napore i krajnje hrabra zalaganja. Na tome je praktičkome tragu jednog takvog životnog pothvata i duhovne avanture izdavač časopisa koji organizira susrete i skupove, zajedničke molitve i meditacije. Je li uopće potrebno reći kako je to visoka i zahtjevna zadaća koja traži stalno samopreispitivanje njezinih sudionika i pratitelja? Osobito ovih posljednjih bez čijeg praktičnog svjedočanstva, blistavog zračenja i plodova duha u skromnosti i poniznosti ne bi moglo biti ničega...